

O *accessio possessionis* z art. 176 § 2 k.c. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 14 czerwca 2019 r., III CSK 126/17

GRZEGORZ WOLAK*

STRESZCZENIE

W glosie do postanowienia z 14.06.2019 r., III CSK 126/17, zaaprobowano wyrażone w nim zapatrywanie, zgodnie z którym art. 176 § 2 k.c. stosuje się na korzyść wszystkich spadkobierców i nie ma on zastosowania do spadkobiercy, który włada nieruchomością wyłącznie w swoim imieniu, z wyzuciem z posiadania pozostałych spadkobierców. W związku z tym, że w praktyce orzeczniczej sądów powszechnych nie do końca spójnie rozumie się instytucję *accessio possessionis* z art. 176 k.c., omawiane orzeczenie – przyczyniając się do porządkowania materii jurydycznej w tym zakresie – jawi się jako cenne i wartościowe.

Słowa kluczowe: spadek, posiadanie, dziedziczenie posiadania, *accessio possessionis*

WPROWADZENIE

W tezie glosowanego postanowienia z 14.06.2019 r., III CSK 126/17¹, Sąd Najwyższy uznał, że „Artykuł 176 § 2 k.c. stosuje się na korzyść wszystkich spadkobierców, jednak nie ma on zastosowania do spadkobiercy, który włada nieruchomością wyłącznie w swoim imieniu, z wyzuciem z posiadania pozostałych spadkobierców”. Stanowisko wyrażone w tym orzeczeniu zasługuje na aprobatę, tak samo jako uznanie skargi kasacyjnej wnioskodawczyni B.K. za bezzasadną. Instytucja *accessio possessionis* (niekiedy też określana *accessio temporis*), o której mowa w art. 176 § 2 k.c. polega na doliczeniu czasu posiadania poprzednika. Nie zawsze jest ona

* Dr hab. Grzegorz Wolak, sędzia Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu, I Wydział Cywilny, wiceprezes Sądu Rejonowego w Stalowej Woli, ORCID: 0000-003-3636-8440.

¹ OSNC – ZD 2020, nr D, poz. 63.

pojmowana właściwie. Uprawnione jawi się przeto napisanie glosy do przedmiotowego orzeczenia.

Zostało ono wydane w sprawie z wniosku B.K. z udziałem M.C., M.C., D.P., J.W. i Gminy Miejskiej K. o zasiedzenie. Sąd Rejonowy postanowieniem z 10.06.2014 r. oddalił wniosek B.K. o stwierdzenie nabycia przez zasiedzenie własności oznaczonej nieruchomości położonej w K. Sąd Okręgowy postanowieniem z 28.10.2016 r. oddalił apelację wnioskodawczyni. Z kolei Sąd Najwyższy oddalił jej skargę kasacyjną, opartą na zarzucie naruszenia art. 176 § 1 i 2 oraz art. 172 k.c. przez błędną ich wykładnię. W motywach skargi B.K. odwoływała się do postanowienia Sądu Najwyższego z 6.11.2009 r., I CSK 114/09², przeciwstawiając je przywołanemu przez sąd odwoławczy postanowieniu Sądu Najwyższego z 7.05.1986 r., III CRN 60/86³.

STAN FAKTYCZNY

Nieruchomość w K., której dotyczył wniosek o zasiedzenie, stanowiąca własność W.C., została wywłaszczona decyzją Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w K. z 7.11.1951 r. pod budowę huty. Nie została jednak, mimo zburzenia znajdujących się na niej zabudowań, użyta do tego celu. W związku z tym korzystały z niej („uprawiały działkę”) córki W.C. – F.S. i J.M., przy czym w 1988 r. F.S. zmarła. Po jej śmierci działkę uprawiała, do swojej śmierci 16.05.1995 r., J.M. – współspadkobierczyni siostry. Wnioskodawczyni B.K. jest córką J.M. i jej współspadkobierczynią. Nieruchomość znajduje się w wyłącznym posiadaniu wnioskodawczyni B.K. od chwili śmierci matki J.M, czyli od 1995 r.

STANOWISKO SĄDU NAJWYŻSZEGO

Jak zauważył Sąd Najwyższy, wnioskodawczyni B.K., mimo że nie jest jedynym spadkobiercą matki J.M., włada sama nieruchomością, którą posiadała matka i której posiadanie przez matkę, a wcześniej przez matkę i jej siostrę, chce doliczyć do czasu swego posiadania, w celu uzyskania stwierdzenia nabycia własności tej nieruchomości przez zasiedzenie wyłącznie dla siebie. Tymczasem przewidziana w art. 176 k.c. regulacja nie umożliwiała jej doliczenia do swego samoistnego posiadania nieruchomości od chwili śmierci matki, wcześniejszego posiadania nieruchomości przez matkę, a uprzednio – przez matkę i jej siostrę, ze skutkiem pozwalającym na wykazanie posiadania nieruchomości przez czas potrzebny do zasiedzenia i nabycie na podstawie art. 172 k.c. własności nieruchomości

² Lex nr 1413472.

³ OSNCP 1987, nr 9, poz. 138.

wyłącznie przez nią. Sąd Najwyższy odwołał się do postanowienia z 7.05.1986 r., III CRN 60/86. Ponadto uznał, że powołane w skardze kasacyjnej postanowienie z 6.11.2009 r., I CSK 114/09, nie dostarcza argumentów mogących podważyć ustaloną w orzecznictwie wykładnię art. 176 k.c.

OCENA STANOWISKA SĄDU NAJWYŻSZEGO

1. W myśl art. 176 § 1 k.c., jeżeli podczas biegu zasiedzenia nastąpiło przeniesienie posiadania, obecny posiadacz może doliczyć do czasu, przez który sam posiada, czas posiadania swego poprzednika; jeżeli jednak poprzedni posiadacz uzyskał posiadanie nieruchomości w złej wierze, czas jego posiadania może być doliczony tylko wtedy, gdy łącznie z czasem posiadania obecnego posiadacza wynosi przynajmniej 30 lat. Stosownie zaś do art. 176 § 2 k.c. przepisy powyższe stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy obecny posiadacz jest spadkobiercą poprzedniego posiadacza. Takie sformułowanie tego przepisu może *prima facie* nasunąć przypuszczenie, że doliczenie czasu posiadania poprzednika następuje tylko na wniosek nowego posiadacza. Jak jednak słusznie zauważył J.S. Piątkowski, ze względu na przyjętą w prawie polskim zasadę działania zasiedzenia *ex lege* supozycja taka nie byłaby trafna⁴. Przy przeniesieniu posiadania, o jakim mowa w art. 176 § 1 k.c., ciągłość posiadania jest wynikiem szczególnego następstwa w posiadaniu, co uzasadnia wniosek, że obecny posiadacz może doliczyć do czasu, który sam posiada, zarówno czas posiadania swego poprzednika, jak i wcześniejszego posiadania, jeśli takie uprawnienie przysługiwało osobie, która posiadała nieruchomość bezpośrednio przed obecnym posiadaniem, na co prawidłowo zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w postanowieniu z 29.04.1987 r., III CRN 96/87⁵.

Truizmem jest stwierdzenie, że nabyć własność rzeczy przez zasiedzenie może jedynie posiadacz samoistny, a więc osoba, która włada faktycznie rzeczą jak właściciel (art. 336 k.c.). W tym kontekście nie należy tracić z pola widzenia domniemania samoistności posiadania, o którym mowa w art. 339 k.c. Jest ono domniemaniem prawnym wzruszalnym (*praesumptio iuris tantum*). Dlatego do okresu posiadania samoistnego prowadzącego do nabycia własności nieruchomości

⁴ Zob. J.S. Piątkowski, [w:] *System prawa cywilnego. Tom II. Prawo własności i inne prawa rzeczowe*, J. Ignatowicz (red.), Ossolineum 1976, s. 326, przypis nr 62.

⁵ OSNCP 1988, nr 11, poz. 157; P. Mysiak, komentarz do art. 176, nb 3 [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, M. Załucki (red.), Warszawa 2020.

w drodze zasiedzenia nie można doliczyć okresu posiadania rzeczy jak użytkownik wieczysty⁶. Jest tak także ze względu na zasadę ochrony własności i węższy zakres władania rzeczą w przypadku użytkowania wieczystego niż prawa własności. Można tę myśl ująć szerzej i stwierdzić, że na potrzeby nabycia własności przez zasiedzenie możliwe jest doliczenie tylko okresu samoistnego posiadania poprzednika. Niemożliwe jest tym samym doliczenie okresu władania rzeczą w inny sposób, a więc w ramach posiadania zależnego, dzierżenia czy prekarium⁷.

Doliczenie czasu posiadania poprzednika jest możliwe tylko wtedy, gdy zasiedzenie na rzecz poprzedniego posiadacza jeszcze nie nastąpiło. Samoistny posiadacz nie może bowiem doliczyć sobie czasu posiadania właściciela. Nabycie prawa własności w drodze zasiedzenia następuje z mocy samego prawa (*ex lege*) w chwili, kiedy spełnione zostały wszystkie wymagane przesłanki, tj. z upływem ostatniego dnia zasiedzenia⁸. Z zasady tej wypływa wniosek, że zasiedzenie następuje na rzecz osoby, która w chwili upływu ostatniego dnia terminu zasiedzenia jest posiadaczem nieruchomości pod tytułem właściciela. Jeżeli posiadacz, który stał się właścicielem nieruchomości w wyniku zasiedzenia, w drodze nieformalnej umowy zbycia przeniesie posiadanie na inną osobę, to ta ostatnia nie może domagać się stwierdzenia, że ona – po doliczeniu posiadania swego poprzednika – nabyła własność danej nieruchomości przez zasiedzenie, chyba że od daty objęcia nieruchomości w posiadanie przez wnioskodawcę upłynął okres wymagany przez ustawę do zasiedzenia⁹.

2. Z uwagi na przedmiot glosy skoncentrowano się w niej na normie zawartej w art. 176 § 2 k.c., a więc na przypadku, gdy podczas biegu zasiedzenia nastąpiła śmierć posiadacza samoistnego, a posiadanie to weszło w skład spadku po nim i było przedmiotem sukcesji uniwersalnej, jaką jest dziedziczenie. Dla części nauki

⁶ Tak trafnie SN w uchwale z 23.07.2008 r., III CZP 68/08, OSNC 2009, nr 7-8, poz. 109 i w postanowieniu z 14.01.2009 r., IV CSK 367/08, Lex nr 487531, co w literaturze spotkało się z niesłuszną krytyką E. Gniewka, (zob. tenże, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 23 lipca 2008 r., III CZP 68/08*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2010, z. 4, poz. 41) i E. Stawickiej (zob. też *Zasiedzenie prawa do gruntu przez osobę uważającą się za użytkownika wieczystego. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 23 lipca 2008 r., III CZP 68/08*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 14, s. 803-805).

⁷ Zob. postanowienie SN z 17.12.2010 r., III CZP 108/10, Lex nr 688690 i postanowienie SN z 15.04.2010 r., II CSK 538/09, Lex nr 1360211, z tezą: „Skutkiem władania nieruchomością w granicach użytkowania wieczystego może być, co najwyżej, nabycie przez zasiedzenie użytkowania wieczystego nieruchomości”.

⁸ Zob. uzasadnione uchwały składu siedmiu sędziów SN z 22.04.1950 r. C 1864/49, OSNC 1950, nr 1, poz. 3.

⁹ Tak SN w postanowieniu z 3.11.1966 r., III CR 223/66, OSNCP 1967, nr 5, poz. 91, z glosą S. Breyera, „Nowe Prawo” 1968, nr 4, s. 659.

posiadanie jest sobowtorem majątkowego prawa podmiotowego, gdyż władztwo posiadacza powinno zawsze co do swego zakresu odpowiadać treści prawa podmiotowego, co F. Zoll zwięźle ujął w słowach: „to co uprawnionemu wolno, to posiadacz może faktycznie”¹⁰. Istota posiadania wyraża się w mocy faktycznej wykonywania określonego prawa podmiotowego¹¹, tak jak prawo podmiotowe jest mocą prawną, czyli mocą uznaną i należycie ubezpieczoną przez prawo w znaczeniu przedmiotowym. Jednakże nie każda moc faktyczna, ale tylko taka, za którą może stać treść jednego z praw podmiotowych uznanych w obowiązującym systemie prawnym, będzie posiadaniem¹². Z kolei A. Kunicki nie bez racji argumentował, że posiadanie nie zawsze jest sobowtorem prawa podmiotowego i posiadacz ma nie tylko faktyczną władzę, jaką powinien mieć uprawniony, lecz także ma *sui generis* roszczenia związane wyłącznie z faktem posiadania. Jako przykład takiego roszczenia wskazywał prawo wykupu nieruchomości zabudowanej przez posiadacza (art. 73 § 2 pr. rzecz.¹³). Jest to uprawnienie szczególne, będące dla posiadacza roszczeniem niezależnym od innych praw. Drugim przykładem praw posiadacza niezależnych od jego praw podmiotowych uzasadniających posiadanie, jest w ocenie tego autora szczególny przywilej związany ze stanem posiadania, przewidziany w art. 32 pr. rzecz.¹⁴. Otóż jeżeli posiadacz wznosił budowlę lub inne urządzenia przekraczające granicę nieruchomości, a właściciel nie sprzeciwił się temu w czasie odpowiednim, przywrócenie stanu poprzedniego na rzecz właściciela jest wykluczone. Właściciel w tym przypadku może jedynie żądać bądź wykupienia przez posiadacza zajętej części nieruchomości, bądź odszkodowania¹⁵.

¹⁰ F. Zoll, A. Szpunar, *Prawo cywilne w zarysie*, t. II, z. 1, Kraków 1947, s. 27; S. Kołodziejcki, *Istota, treść i rodzaje posiadania*, „Palestra” 1966, nr 10, s. 18; E. Gniewek, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2018, s. 311.

¹¹ Zob. F. Zoll, *Prawo cywilne*, Poznań 1931, s. 281.

¹² Zob. S. Kołodziejcki, *Istota...*, s. 18.

¹³ Odpowiednik obecnego art. 231 § 2 k.c. Miał on następującą treść: „Jednakże gdy posiadacz w dobrej wierze wznosił na powierzchni lub pod powierzchnią nieruchomości budowlę lub inne urządzenie, których wartość jest znacznie wyższa od wartości nieruchomości lub jej części, zajętej przez budowlę lub inne urządzenie, posiadacz może żądać, ażeby właściciel przeniósł na niego własność nieruchomości lub jej części za zapłatą zwykłej ceny”.

¹⁴ Odpowiednik obecnego art. 151 k.c. Miał on następującą treść: „Gdy przy wznoszeniu budowli lub innego urządzenia, bez złego zamiaru ani rażącego niedbalstwa ze strony wznoszącego, została przekroczona granica nieruchomości sąsiedniej, jej właściciel, jeżeli nie sprzeciwił się temu w czasie odpowiednim, nie będzie mógł żądać przywrócenia stanu poprzedniego, gdyby narażało to wznoszącego na stratę znacznie większą od wyrządzonej szkody. Natomiast może on, według swego wyboru, albo domagać się nabycia bezprawnie zajętej części jego nieruchomości przez właściciela nieruchomości, na której wzniesiono budowlę lub inne urządzenie, albo żądać odszkodowania w zamian za ustanowienie odpowiedniej służebności”.

¹⁵ Zob. A. Kunicki, *Dziedziczenie...*, s. 89.

Aktualnie jako przebrzmiały jawi się spór sprzed ponad pół wieku (powstały na gruncie dekretu z dnia 11 października 1946 r. – Prawo rzeczowe¹⁶ oraz po wejściu w życie kodeksu cywilnego), a dotyczący tego, czy posiadanie, niebędące prawem podmiotowym¹⁷, lecz władztwem faktycznym (stanem faktycznym) o doniosłych skutkach na gruncie prawa cywilnego, wchodzi w skład spadku. Także i w tym przypadku *prima facie* mogłoby się wydawać, że odpowiedź na tak postawione pytanie powinna być negatywna, skoro w art. 922 k.c. przedmiot spadku określono jako ogół praw i obowiązków majątkowych. Tak wprost uznał zresztą Sąd Najwyższy w orzeczeniu z 26.03.1958 r., I CO 3/58¹⁸, stwierdzając, że „posiadanie spadkodawcy jako nie prawo, lecz stan faktyczny, nie wchodzi do spadku i nie przechodzi na spadkobierców”. Zdecydowana większość piśmiennictwa¹⁹

¹⁶ Dz. U. z 1946 r. Nr 57, poz. 319; dalej też jako: pr. rzecz.

¹⁷ Odmienne zdania był A. Stelmachowski. Uważał on, że posiadanie to prawo podmiotowe, m.in. z tego względu, że istnieje możliwość jego przeniesienia (art. 348 k.c.). Bronił dlatego poglądu o dziedziczności posiadania, jako prawa majątkowego, choć szczególnego typu (zob. A. Stelmachowski, *Istota i funkcja posiadania*, Warszawa 1958, s. 239-240); tak też A. Ohanowicz, *Recenzja książki Andrzeja Stelmachowskiego: „Istota i funkcja posiadania”*, „Nowe Prawo” 1958, nr 5, s. 103.

¹⁸ OSNCK 1959, nr 4, poz. 160.

¹⁹ Zob. np. A. Stelmachowski, *Istota i funkcja posiadania*, Warszawa 1958, s. 239-240; tenże *Głosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1958 r., I CO 3/58 „Państwo i Prawo” 1960, z. 4-5, s. 849-851*; A. Kunicki, *Dziedziczenie...*, s. 87-99; tenże, [w:] *System prawa cywilnego. Tom II. Własność i inne prawa rzeczowe*, J. Ignatowicz (red.), Ossolineum 1976, s. 858; E. Skrętowicz, *O dziedziczeniu posiadania*, „Nowe Prawo” 1962, nr 9, s. 1205; J. Ignatowicz, *Ochrona posiadania*, Warszawa 1963, s. 176; tenże, *Prawo...*, s. 306; M. Szaciński, *Dziedziczenie posiadania*, „Nowe Prawo” 1966, nr 7-8, s. 922; Z.K. Nowakowski, *Prawo rzeczowe. Zarys wykładu*, Warszawa 1980, s. 247-248; J.S. Piąkowski, *Posiadanie jako przedmiot dziedziczenia*, „Studia Prawno-Ekonomiczne”, Łódź 1969, nr 3, s. 79, 84-88; tenże, [w:] *System...*, Tom II, s. 326; tenże, [w:] *System prawa cywilnego. Tom IV. Prawo spadkowe*, J.S. Piąkowski (red.), Ossolineum 1986, s. 68-70; S. Wójcik, *Czy posiadanie jest dziedziczne*, [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej K. Przybyłowskiego*, W. Osuchowski, M. Sośniak, B. Walaszek (red.), Kraków-Warszawa 1964, s. 524-529; J. Gwiazdomorski, *Prawo spadkowe w zarysie*, Warszawa 1985, s. 42; S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 2001, s. 203; J.S. Piąkowski, B. Kordasiewicz, *Prawo spadkowe. Zarys wykładu*, Warszawa 2011, s. 43; T.A. Filipiak, komentarz do art. 176, pkt 1, [w:] A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom II. Własność i inne prawa rzeczowe*, Lex 2012; R. Morek, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Przepisy wprowadzające. Część ogólna. Własność i inne prawa rzeczowe*, K. Osajda (red.), Warszawa 2013, s. 1027; J.S. Piąkowski, H. Witczak, A. Kawalko, [w:] *System prawa prywatnego. Tom 10. Prawo spadkowe*, B. Kordasiewicz (red.), Warszawa 2015, s. 131-133; P. Księżak, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2017, s. 68-69; E. Gniewek, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2018, s. 121; P. Mysiak, komentarz do art. 176, nb 7, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, M. Załucki (red.), Warszawa 2020; J. Kępiński, komentarz do art. 176, nb 10, [w:] *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz. Art. 1-44911*, M. Gutowski (red.), Warszawa 2016, s. 866; J. Gołaczyński, [w:] *System prawa prywatnego. Tom 3. Prawo rzeczowe*, E. Gniewek (red.), Warszawa 2013, s. 105-108.

i orzecznictwa²⁰ zasadnie uznaje jednak, że posiadanie jest składnikiem spadku oraz przedmiotem dziedziczenia i może też być przedmiotem działu spadku²¹. Nie brak też głosów, że art. 176 k.c. jest właśnie potwierdzeniem dziedziczenia (dziedziczości) posiadania rzeczy²², które polega na przejściu na spadkobierców i to z mocy prawa, z chwilą otwarcia spadku, wszystkich skutków prawnych, jakie wynikały z jej posiadania przez spadkodawcę. Dziedziczenie posiadania nie zależy natomiast od tego, czy spadkobiercy objęli w faktyczne władztwo rzecz znajdującą się dotychczas w posiadaniu spadkodawcy, a więc czy kontynuują jego posiadanie²³. Uzależnienie nabycia posiadania w drodze dziedziczenia od objęcia rzeczy w faktyczne władztwo przez spadkobierców oznaczałoby przekreślenie istoty sukcesji uniwersalnej, jaką jest dziedziczenie²⁴. Jest ono też niezależne od dziedziczenia prawa do rzeczy. W konsekwencji w skład spadku wchodzi posiadanie również w wypadku, gdy w jego skład nie wchodzi prawo do rzeczy, bo nigdy nie przysługiwało ono spadkodawcy albo wprawdzie przysługiwało, ale wygasło, bądź prawo to przeszło na określone osoby po śmierci spadkodawcy niezależnie od tego, czy

²⁰ Zob. np. postanowienie SN z 25.11.1966 r., III CR 289/66, OSNCP 1967, nr 7-8, poz. 137; postanowienie SN z 25.11.1966 r., OSNCP 1967, nr 7-8, poz. 137; uchwała SN z 26.01.1968 r., III CZP 100/67, OSNCP 1968, nr 8-9, poz. 134, z głosem aprobującą J.S. Piątowskiego, OSPiKA 1969, z. 1, poz. 4; wyrok SN z 20.05.1968 r., I CR 247/68, OSNCP 1969, nr 11, poz. 198; postanowienie SN z 25.04.1974 r., III CRN 69/74, Lex nr 7475; wyrok SN z 6.03.1981 r., III CRN 25/81, Lex nr 503229; postanowienie SN z 28.04.1999 r., I CKU 105/98, OSNC 1999, nr 11, poz. 197; wyrok SN z 2.02.2017 r., I CSK 260/16, Lex nr 2271469; postanowienie SN z 26.04.2013 r., II CSK 445/12, Lex nr 1347836; postanowienie SN z 7.09.2016 r., IV CSK 691/15, Lex nr 2124047.

²¹ Zob. przypis poprzedni. Co do działu spadku – tak SN w uchwale całej Izby Cywilnej z 15.12.1969 r., III CZP 12/69 – Wytoczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawach o dział spadku obejmującego gospodarstwo rolne, OSNCP 1970, poz. 39, J. Ignatowicz, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 1998, s. 306.

²² Zob. np. R. Moszyński, *Zasiedzenie...*, s. 37-38; J. Marowski, *Recenzja pracy R. Moszyńskiego „Zasiedzenie i rozgraniczenie, „Państwo i Prawo” 1959, nr 7, s. 128; J. Gwiazdomorski, Prawo spadkowe w zarysie*, Warszawa 1967, s. 47, przypis nr 25. Odmienne S. Kołodziejski, *Dziedziczenie...*, s. 58, który uważał, że z przepisu tego nie można wysnuć wniosku, że posiadanie na gruncie prawa polskiego jest dziedziczne. Przepis ten bowiem zakłada, że czas posiadania swego poprzednika może zaliczyć jedynie „obecny posiadacz”, z czego wnosić należy, iż podstawowym warunkiem zaliczenia posiadania poprzednika jest aktualne władztwo nad rzeczą, realizowane już przez osobę roszczącą sobie prawo do jej zasiedzenia. Ze stwierdzenia tego wypływa kolejny wniosek, iż władni jesteśmy do czasu własnego doliczyć czas posiadania naszego spadkodawcy nie dlatego, że jesteśmy jego spadkobiercą, lecz dlatego, że to, co nam w spadku przypadło, jest już w naszym faktycznym władaniu. Nie dziedziczenie, lecz dopiero objęcie w posiadanie rzeczy będącej przedmiotem spadku uprawnia do zaliczenia czasu naszego poprzednika prawnego.

²³ Zob. np. postanowienie SN z 28.04.1999 r., I CKU 105/98, OSNC 1999, nr 11, poz. 197, z głosem aprobującą M. Niedośpiała, „Monitor Prawniczy” 2001, nr 6, s. 365-370; J.S. Piątowski, [w:] *System...*, s. 327; tenże, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1968 r., I CR 247/68, „Nowe Prawo” 1970, nr 6, s. 938-945.*

²⁴ Tak też P. Księżak, *Prawo...*, s. 69.

są one jego spadkobiercami²⁵. W piśmiennictwie istnieje jednak pewna rozbieżność co do tego, czy na spadkobierców przechodzą z mocy dziedziczenia właśnie tylko skutki prawne, związane z posiadaniem wykonywanym przez spadkodawcę, natomiast *corpus possessionis* uzyskują oni dopiero z chwilą objęcia rzeczy w faktyczne władanie, za czym opowiada się większość doktryny²⁶, czy też może, przedmiotem dziedziczenia jest również samo *corpus possessionis*, które należy wówczas rozumieć odpowiednio szeroko, za czym opowiadał się S. Wójcik²⁷.

Zgodzić należy się z A. Kunickim, że mówiąc o dziedziczeniu posiadania, posługujemy się skrótowo myślowym (*pars pro toto*). Chodzi bowiem nie o dziedziczenie faktu, lecz o wszystkie prawne skutki związane z faktem władania. Ujmując to nieco inaczej, chodzi tu o dziedziczenie oznaczonej sytuacji prawnej, w jakiej w chwili otwarcia spadku znajdował się spadkodawca, wykonując posiadanie²⁸. Autor ten podnosił, że „według prawa rzeczowego posiadanie należy ocenić jako *sui generis* władztwo faktyczne, z którym łączą się ściśle pewne uprawnienia. Do tych uprawnień należy zaliczyć: prawo do pożytków, prawo nabycia własności przez zasiedzenie, prawo przeniesienia posiadania na inną osobę, prawo wykupu z art. 73 § 2 pr. rzecz. oraz prawo do ochrony posesoryjnej. Tylko taki stan faktyczny jest posiadaniem w technicznym znaczeniu, z którym łączą się wymienione uprawnienia i pozostają z nim w ścisłym związku. Wola realizowania tych uprawnień jest czynnikiem decydującym i kwalifikującym stan władztwa²⁹. Kto nie ma woli realizowania uprawnień związanych z władztwem, ten nie jest posiadaczem w znaczeniu prawa rzeczowego³⁰. Na pojęcie posiadania – zdaniem A. Kunickiego – składa się więc suma wszelkich korzyści faktycznych (używanie i użytkowanie rzeczy) oraz korzyści prawnych. Korzyści faktyczne wyczerpują pojęcie władztwa. U podstaw

²⁵ Zob. przypis poprzedni.

²⁶ Zob. np. J.S. Piąkowski, [w:] *System...*, s. 327; tenże, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1968 r.*, I CR 247/68, „Nowe Prawo” 1970, nr 6, s. 938-945.

²⁷ S. Wójcik, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1968 r.*, I CR 247/68, „Państwo i Prawo” 1970, nr 7, s. 173.

²⁸ Zob. A. Kunicki, [w:] *System...*, s. 858. Zob. też J. Gołaczyński, [w:] *System...*, s. 105.

²⁹ Według A. Kunickiego, znaczenie elementu woli jest zasadnicze dla kwalifikacji stanu faktycznego władztwa (zob. A. Kunicki, *Dziedziczenie posiadania*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1961, nr 1, s. 90; tenże, *Zewnętrzna i wewnętrzna istota posiadania w prawie polskim*, „Rocznik Nauk Społecznych Towarzystwa Naukowego KUL”, Lublin 1949, s. 117). Uważał, że przecenianie elementu faktycznego ma swą genezę w rozpowszechnionej teorii R. Iheringa [*Über den Grund des Besitzschutzes*, (*Eine Revision der Lehre vom Besitz*), Jena 1869]. Wystarczy wymienić tu poglądy F. Zolla, który element faktyczny uważa za najbardziej istotny i dominujący (zob. F. Zoll, *Posiadanie w przyszłym kodeksie cywilnym polskim*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, Kraków 1930, s. 171).

³⁰ Jak nie bez racji zauważał też A. Kunicki, wola władania rzeczą dla siebie pozwala odróżnić posiadanie do dzierżenia (A. Kunicki, *Dziedziczenie...*, s. 90).

korzyści prawnych tkwi wola ich realizowania³¹. Wszystkie te składniki tworzą jednolitą instytucję prawną posiadania i tylko o takim zespole czynników można mówić jako o posiadaniu będącym przedmiotem dziedziczenia³². W nowszej literaturze E. Gniewek stwierdza zaś, że pochodnym sposobem nabycia posiadania jest również jego dziedziczenie. Nie uregulowano jednak w Kodeksie cywilnym tej problematyki³³. Zaznaczono jedynie, że jeżeli podczas biegu zasiedzenia nastąpiło przeniesienie posiadania, obecny posiadacz może doliczyć do czasu, przez który sam posiada, czas posiadania swojego poprzednika. Tę zasadę „stosuje się odpowiednio, gdy obecny posiadacz jest spadkobiercą poprzedniego posiadacza” (art. 176 § 2 k.c.). W ocenie E. Gniewka „trzeba jednak ocenić generalnie, że posiadanie podlega dziedziczeniu. W skład spadku wchodzi – bez kolizji z normą art. 922 k.c. – jako załączek prawa podmiotowego ze wszystkimi tymczasowymi skutkami prawnymi. Stąd właśnie bierze się możliwość doliczania czasu posiadania poprzednika – spadkodawcy”³⁴.

Dobrze ujął to Sąd Najwyższy w wyroku z 2.02.2017 r., I CSK 260/16³⁵, przyjmując, że „Dziedzicność posiadania rozumie się jednak nie jako dziedziczenie stanu faktycznego, ale jako dziedziczenie oznaczonej sytuacji prawnej w jakiej, w chwili otwarcia spadku, wykonując posiadanie, znajdował się spadkodawca. Otwarcie spadku prowadzi do wwiązania spadkobiercy w tę sytuację, co przede wszystkim oznacza, że jeżeli poprzednik był posiadaczem samoistnym rzeczy, spadkobierca staje się takim posiadaczem i następuje to bez potrzeby faktycznego obejmowania tej rzeczy we władanie, nabywa też wszystkie roszczenia jakie w związku z posiadaniem przysługiwały poprzednikowi, korzysta z domniemań wynikających z posiadania,

³¹ Tak też. E. Skrętowicz, *O dziedziczości...*, s. 1205-1207.

³² Zob. A. Kunicki, *Dziedziczenie...*, s. 90-91.

³³ Skądinąd jedynie w projekcie prawa rzeczowego w wersji opracowanej przez F. Zolla, przyjęty przez Podkomisję prawa rzeczowego 5.06.1937 r., art. 440 stanowił, że „spadkobierca wstępuje w posiadanie, jakie służyło spadkodawcy w chwili jego zgonu”. Dekret o prawie rzeczowym z dnia 11 października 1945 roku (Dz. U. Nr 57, poz. 319), mimo że z projektu z 1937 r. przejął cały niemal rozdział o posiadaniu, nie recypował jednak artykułu 440 – podobnie jak nie recypował go również dekret z dnia 8 października 1946 r. – Prawo spadkowe (Dz. U. Nr 60, poz. 328) – podają za S. Kołodziejskim, *Dziedziczenie posiadania*, „Palestra” 1969, nr 6, s. 51.

³⁴ Zob. E. Gniewek, *Prawo...*, s. 321. Także zdaniem S. Wójcika posiadanie jest zaczątkiem pełnego prawa podmiotowego z racji zespolenia w polskim porządku prawnym konstrukcji władztwa faktycznego ze skutkami prawnymi, pewną sytuacją prawną, z której wynikają ograniczone uprawnienia. Dlatego uważał, że sytuacja prawna posiadania jest dziedziczna, a tym samym dziedziczne jest posiadanie, które tę sytuację prawną stwarza, o ile prawo podmiotowe, będące przedmiotem posiadania, wchodziłoby w skład spadku i byłoby dziedziczne (zob. S. Wójcik, *Czy posiadanie...*, s. 528-529). Nie zawsze jednak posiadanie musi być zaczątkiem (załączkiem) prawa podmiotowego (np. posiadanie samoistne ruchomości w złej wierze czy też posiadanie zależne nie może prowadzić do nabycia własności przez zasiedzenie) – tak też S. Kołodziejski, *Dziedziczenie...*, s. 58.

³⁵ Lex nr 2271469.

może doliczać czas posiadania poprzednika, jeżeli posiadanie poprzednika zmierzano do nabycia prawa; ponadto posiadanie uprawnia do korzystania z rzeczy jak właściciel, może być zbyte³⁶. Artykuł 176 k.c. niewątpliwie przesądza o dziedziczności posiadania a wwiązanie spadkobiercy w sytuację prawną poprzednika ze skutkami jak wyżej, nie pozostawia wątpliwości co do tego, że posiadanie ma charakter składnika majątkowego o wymiernej wartości ekonomicznej”.

Dla porządku rzeczy odnotować należy, że przeciwko dziedziczności posiadania opowiedział się Sąd Najwyższy w przywołanym już wcześniej orzeczeniu z 26.03.1958 r., I CO 3/58³⁷. Uznał w nim jednak roszczenie o przywrócenie posiadania za dziedziczne, jeśli istniało już w chwili śmierci. W wyroku z 20.05.1968 r., I CR 247/68³⁸, ze słusznymi krytycznymi głosami J.S. Piątowskiego i S. Wójcika³⁹, Sąd Najwyższy był zdania, że roszczenie posesoryjne nie przysługuje spadkobiercy przeciwko osobie trzeciej, która objęła w posiadanie rzecz należącą do spadku, zanim znalazła się ona we władaniu spadkobiercy. Z kolei w doktrynie przeciwko dziedziczności posiadania wypowiedzieli się W. Czachórski i S. Kołodziejcki⁴⁰. Ten ostatni stał na stanowisku, że gdyby prawdą było, iż wolą ustawodawcy było normatywne usankcjonowanie dziedziczenia posiadania, to byłoby zbędne tak charakterystyczne dla przepisu art. 176 § 2 k.c. kilkakrotne podkreślanie, że tylko „obecny posiadacz” może doliczyć do czasu własnego czas posiadania poprzednika (a więc i czas spadkodawcy). Nie zachodziłaby tego rodzaju potrzeba z tej prostej przyczyny, że dziedziczenie posiadania byłby nim już z mocy ustawy. Jeżeli jednak ustawodawca polski uznał za celowe wprowadzić tego rodzaju określenie do tego przepisu, to w ocenie autora jest to chyba dostatecznie przekonujący argument, iż uważał on, że posiadania się nie dziedziczy i że niezbędnym warunkiem jego nabycia (a konsekwentnie za tym – doliczenia do czasu własnego posiadania czasu posiadania spadkodawcy) jest uprzednie objęcie przedmiotu spadku w faktyczne władanie. W konsekwencji S. Kołodziejcki uważał, że art. 176 § 2 k.c. wcale nie dowodzi, iż posiadanie jest dziedziczne. Przeciwnie, dostarcza on wcale niedwuznacznych argumentów na to, że prawo polskie stoi na gruncie niedziedziczności posiadania. W obecnym zaś piśmiennictwie chyba

³⁶ Zob. m.in. uchwała SN z 26.01.1968 r. III CZP 100/67, OSNC 1968, nr 8-9, poz. 134; postanowienie SN z 28.04.1999 r., I CKU 105/98, OSNC 1999, nr 11, poz. 197.

³⁷ OSNCK 1959, nr 4, poz. 160.

³⁸ OSNCP 1969, nr 11, poz. 198.

³⁹ Zob. J.S. Piątowski, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1968 r., I CR 247/68*, „Nowe Prawo” 1970, nr 6, s. 938-945; S. Wójcik, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1968 r., I CR 247/68*, „Państwo i Prawo” 1970, nr 7, s. 173. Krytycznie też A. Szpunar, W. Wanatowska, *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Nowe Prawo” 1970, nr 6, s.895.

⁴⁰ Zob. W. Czachórski, [w:] *Zarys prawa rzeczowego*, J. Wasilkowski (red.), Warszawa 1963, s. 270-271; S. Kołodziejcki, *Dziedziczenie...*, s. 59-60.

jedynie J. Wierciński jest zdania, że art. 176 k.c. pozwala na doliczenie czasu faktycznego władania rzeczą tylko przez obecnego posiadacza będącego zarazem spadkobiercą poprzedniego posiadacza. Aby móc skorzystać z możliwości zaliczenia czasu posiadania poprzednika, następca obowiązany jest wejść w posiadanie rzeczy. Nie następuje to w drodze dziedziczenia, ale wskutek czynności spadkobiercy samodzielnie prowadzącej do nabycia posiadania⁴¹.

Stanowisko pośrednie prezentował J. Ignatowicz, który uważał, że spadkobierca staje się w zakresie posiadania następcą swego spadkodawcy, ale tylko o tyle, o ile przedmiot posiadania obejmie w swe władztwo bądź *via facti*, bądź po zrealizowaniu przysługującej spadkodawcy akcji o przywrócenie utraconego posiadania⁴². Zapatrywanie to za wątpliwe uznał A. Kunicki, podnosząc, że ograniczenie dziedziczenia posiadania do wypadku, gdy spadkobiercy obejmą rzecz w swe władanie albo przekreśla samą tezę o dziedziczeniu bądź ogranicza ją do dziedziczenia jedynie roszczeń posesoryjnych. Jeżeli bowiem wymaga się od spadkobierców objęcia rzeczy w swe władanie, to i bez dziedziczenia będą posiadaczami uprawnionymi do doliczenia czasu trwania posiadania swojego poprzednika, co wynika z art. 176 § 2 k.c. Jeżeli zaś wymaga się od spadkobiercy odzyskania władztwa w drodze realizacji roszczeń posesoryjnych, to taki postulat jest nie do zrealizowania. Roszczenia posesoryjne przysługują o tyle, o ile osoba, którą pozbawiono władztwa nad rzeczą, była posiadaczem. W ocenie A. Kunickiego przyjęcie zasady dziedziczości posiadania pociąga za sobą wszelkie tego konsekwencje w zakresie skutków, jakie ustawa łączy z posiadaniem. Pozbawienie spadkobiercy skutków związanych z posiadaniem stawia pod znakiem zapytania przydatność samej tezy o dziedziczości posiadania⁴³. Z poglądem J. Ignatowicza nie zgadzał się także S. Kołodziejcki, wskazując, że ze sformułowania J. Ignatowicza wnosić należy, iż prawna skuteczność nabytego w drodze dziedziczenia posiadania uwarunkowana jest uprzednim objęciem przedmiotu dziedziczenia w swe władztwo. Jego zdaniem tego rodzaju zastrzeżenie podniesione do rangi warunku niweczy, i to chyba całkowicie, wyznawaną przez J. Ignatowicza zasadę. Jeżeli bowiem zakłada się, że posiadanie jest dziedziczne, to wydaje mi się, że jakiegokolwiek uzależnianie skuteczności tego nabycia od takich czy innych aktów aprehenzji jest czymś, co uznać by chyba można za wyraz niekonsekwencji. Skoro już raz nabyło się posiadanie, to podejmowanie jakichkolwiek nowych aktów prawnych powodujących nabycie posiadania należy

⁴¹ Zob. E. Skowrońska-Bocian, J. Wierciński, komentarz do art. 176, nb 1, [w:] *Kodeks cywilny. T. I. Komentarz. Art. 1-449¹⁰*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2020.

⁴² Zob. J. Ignatowicz, *Ochrona...*, s. 179.

⁴³ Zob. A. Kunicki, [w:] *System...*, s. 858-859, w tym także przypis nr 59.

uznać za absolutnie zbędne. Jeśli zaś te ostatnie uważa się za niezbędne, to chyba tylko dlatego, że nie jest się pewnym nabycia posiadania w drodze dziedziczenia⁴⁴.

3. Sąd Najwyższy ma rację, podnosząc w omawianym judykacie, że następstwo w posiadaniu samoistnym – niezależnie od określonego w art. 176 k.c. sposobu, w jaki się ono dokona – umożliwi zachowanie ciągłości posiadania. Zarówno w przypadku przeniesienia posiadania, jak i jego dziedziczenia występuje pochodne nabycie posiadania, co oznacza występowanie relacji poprzednik – następca. Posiadacz samoistny, który uzyskał posiadanie na podstawie aktu przeniesienia, kontynuuje je. Z tego powodu może on na potrzeby zasiedzenia doliczyć do czasu swego posiadania czas posiadania poprzednika. Podobnie spadkobierca kontynuuje posiadanie spadkodawcy. Zgodnie z zasadą dziedziczenia posiadania spadkobiercy uzyskują posiadanie po spadkodawcy z chwilą otwarcia spadku⁴⁵. Pamiętać trzeba, że dla istnienia posiadania nie jest konieczne rzeczywiste korzystanie z rzeczy, lecz wystarcza sama możliwość takiego korzystania⁴⁶. Każdy kolejny posiadacz rzeczy wstępuje wówczas w posiadanie swojego poprzednika. Do tego następstwa w posiadaniu (będącego w sposób oczywisty nabyciem pochodnym, tyle że nie prawa podmiotowego, lecz stanu faktycznego) może dojść na dwa sposoby: 1) przez przeniesienie posiadania w jeden ze sposobów określonych w art. 348-351 k.c.⁴⁷ (następstwo szczególne – art. 176 § 1 k.c.), tym samym doliczenie jest wyłączone, gdy objęcie rzeczy w posiadanie nastąpiło samowolnie lub poprzednik zrezygnował z posiadania, na co prawidłowo zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w postanowieniu z 25.03.2004 r., II CK 105/03⁴⁸; 2) przez dziedziczenie posiadania (następstwo

⁴⁴ Zob. S. Kołodziejcki, *Dziedziczenie...*, s. 59.

⁴⁵ Zob. np. uchwała SN z 26.01.1968 r., III CZP 100/67, OSNCP 1968, nr 8-9, poz. 134, z tezą: „O dziedziczeniu gospodarstwa rolnego (art. 677 § 2 k.p.c.) sąd orzeka także, gdy w skład spadku wchodzi samoistne posiadanie takiego gospodarstwa nabytego nieformalnie przez spadkodawcę, chociażby zasiedzenie nie było dopuszczalne” oraz postanowienie SN z 28.01.2009 r., IV CSK 341/08, Lex nr 511006.

⁴⁶ Tak SN w wyroku z 3.06.1966 r., III CR 107/66, OSNCP 1967, nr 10, poz. 234, H. Witczak, A. Kawałko, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2009, s. 188.

⁴⁷ Zob. J.S. Piąkowski, [w:] *System...*, s. 326; E. Skowrońska-Bocian, J. Wierciński, komentarz do art. 176, nb 1, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks...*; J. Kępiński, komentarz do art. 176, nb 2, [w:] *Kodeks...*, s. 865; P. Mysiak, komentarz do art. 176, nb 2, [w:] *Kodeks...*; R. Morek, komentarz do art. 176, pkt 4, [w:] *Kodeks...*; K. Gołębiowski, komentarz do art. 176 k.c., nb 2 [w:] *Kodeks...* Odmiennej zdania był jedynie R. Moszyński, który zgłaszał zastrzeżenia co do doliczania czasu posiadania poprzednika w wypadku *constitutum possessorium* (zob. *Zasiedzenie i rozgraniczenie*, Warszawa 1959, s. 36-37). Jak jednak prawidłowo zauważył J.S. Piąkowski, z przytoczonego przez R. Moszyńskiego przykładu wynikało, że miał on na myśli sytuację, gdy poprzednim posiadaczem był właściciel rzeczy (zob. J.S. Piąkowski, [w:] *System...*, s. 326, przypis nr 63).

⁴⁸ Zob. postanowienie SN z 23.01.2013 r., I CSK 256/12, Lex nr 1294472.

ogólne – art. 176 § 2 k.c.). Z uprawnienia wynikającego z art. 176 § 2 k.c. nie może jednak skorzystać osoba należąca potencjalnie do kręgu spadkobierców ustawowych, jeżeli nie stała się spadkobiercą wskutek odmiennej woli spadkodawcy wyrażonej w testamentie⁴⁹. Bez znaczenia jest w tym kontekście to, że objęła ona rzecz w wyłączone samoistne posiadanie z chwilą otwarcia spadku.

W postanowieniu Sądu Najwyższego z 7.09.2016 r., IV CSK 691/15⁵⁰, zasadnie przyjęto, że spadkobiercy osoby, która posiadała samoistnie nieruchomości, lecz do chwili śmierci nie nabyła jej własności, mogą w drodze umownego działu spadku (art. 1037 § 1 k.c. w zw. z art. 1038 § 2 k.c.) przenieść nabyte w wyniku dziedziczenia udziały w samoistnym posiadaniu nieruchomości na rzecz jednego ze współspadkobierców, który po otwarciu spadku objął w faktyczne posiadanie całą nieruchomości. Do przeniesienia posiadania nie jest konieczne zachowanie szczególnej formy (art. 1037 § 2 k.c.), może więc dojść do tego w drodze czynności konkludentnych (art. 60 k.c.). Samoistne posiadanie może być przedmiotem sądowego działu spadku (art. 1037 § 1 k.c. w zw. z art. 1038 § 1 k.c.). Wówczas, o ile zostały spełnione przesłanki z art. 176 § 1 zd. 2 oraz § 2 k.c., spadkobierca, który nabył udziały w samoistnym posiadaniu nieruchomości od pozostałych spadkobierców, może doliczyć w całości do okresu własnego posiadania, okres posiadania spadkodawcy. W dalszej części rozważań skoncentrować należy się jednak na przypadku, kiedy po otwarciu spadku, w którego skład wchodziło posiadanie samoistne, nie doszło do przeniesienia udziałów w posiadaniu przez wszystkich współspadkobierców na jednego z nich, lecz kiedy *via facti* władą on samodzielnie rzeczą, w swoim własnym imieniu, z pominięciem pozostałych współspadkobierców.

4. Jak zwrócił na to uwagę Sąd Najwyższy, sprawa zastosowania art. 176 § 2 k.c. przedstawia się prosto, gdy jest jeden spadkobierca. Może on bowiem jako kontynuator posiadania spadkodawcy doliczyć do czasu swego posiadania nieruchomości czas posiadania nieruchomości przez spadkodawcę podczas biegu zasiedzenia⁵¹ i jeżeli łącznie czas ten jest wystarczający do zasiedzenia uzyskać stwierdzenie nabycia własności nieruchomości przez zasiedzenie w określonym dniu. Sprawa się komplikuje, gdy spadkobierców jest dwóch lub więcej, a tak przecież jest najczęściej (zwłaszcza przy dziedziczeniu ustawowym). Wtedy, z punktu widzenia zastosowania art. 176 § 2 k.c., istotne jest ustalenie, czy dany spadkobierca władą nieruchomością, której posiadaczem był spadkodawca, wyłącznie w swoim imieniu, czy też nie. W tym kontekście nie budzi zastrzeżeń stwierdzenie Sądu Najwyższego,

⁴⁹ Tak trafnie SN w postanowieniu z 11.04.2008 r., II CSK 626/07, Lex nr 515704.

⁵⁰ Lex nr 2124047.

⁵¹ Zob. postanowienie SN z 23.01.2013 r., I CSK 256/12, Lex nr 1294472.

że instytucja doliczania czasu posiadania, wyrażona w art. 176 k.c., stosuje się, w przypadkach następstwa w posiadaniu opartego na dziedziczeniu, na korzyść wszystkich spadkobierców i nie może dojść do doliczenia czasu posiadania spadkodawcy wyłącznie na korzyść jednego lub kilku spadkobierców, jeżeli władają oni nieruchomością tylko w swoim imieniu, z wyzuciem z posiadania nieruchomości pozostałych spadkobierców. Nabycie przez nich własności nieruchomości wskutek zasiedzenia może nastąpić dopiero z upływem terminu liczonego od dnia otwarcia spadku⁵². Stanowisko to jest konsekwencją powiązania wyrażonej w art. 176 k.c. ciągłości posiadania na potrzeby zasiedzenia z następstwem w posiadaniu. Jak prawidłowo zauważa Sąd Najwyższy, władanie nieruchomością przez niektórych spadkobierców w sposób pozbawiający pozostałych posiadania nieruchomości jest w tym zakresie aktem bezprawnym i samowolnym, a art. 176 k.c. nie ma zastosowania, gdy do uzyskania posiadania doszło w wyniku aktu samowolnego.

Zgodzić należy się z Sądem Najwyższym, że tylko wówczas, gdy żaden ze współspadkobierców nie włada wyłącznie we własnym imieniu nieruchomością, której posiadaczem był spadkodawca, to każdy z nich może przy obliczaniu terminu zasiedzenia doliczyć czas posiadania spadkodawcy. W takim przypadku każdy ze spadkobierców nabywa przez zasiedzenie udział we własności nieruchomości odpowiadający jego udziałowi w spadku⁵³. Każdy ze współspadkobierców może bowiem doliczyć czas posiadania nieruchomości przez spadkodawcę, ale tylko w zakresie swojego udziału w spadku, a więc tylko w takiej części, w jakiej dziedziczy spadek, w którego skład wchodzi posiadanie rzeczy⁵⁴. Spadkobiercy wchodzi przeciwieństwo wskutek dziedziczenia także w sytuację prawną spadkodawcy związaną z posiadaniem rzeczy, a zaliczenie posiadania rzeczy przez poprzednika prawnego, na podstawie art. 176 § 1 w zw. z § 2 k.c., powinno nastąpić na rzecz każdego ze spadkobierców, ale tylko w granicach nabytego udziału w spadku. Do zastosowania tych skutków nie jest przy tym konieczne dokonanie przez spadkobierców posiadacza szczególnych czynności. O ile jednak jeden ze spadkobierców wyużył z posiadania rzeczy pozostałych

⁵² Tak trafnie SN w orzeczeniu z 14.04.1949 r., C 319/49, Lex nr 1634701; postanowieniu z 10.05.1966 r., III CR 78/66, OSNC 1967, nr 5, poz. 83, postanowieniu z 7.05.1986 r., III CRN 60/86, OSNC 1987, nr 9, poz. 138 i postanowieniu z 13.07.1993 r., II CRN 90/93, Lex nr 164845.

⁵³ Zob. orzeczenie SN z 14.04.1949 r., C 319/49; orzeczenie SN z 18.04.1959 r., IV CR 316/59, Lex nr 1634572 (z tezą: „Spadkobierca osoby, która nabyła grunt umową nieformalną i posiadała go do chwili swej śmierci, jednakże nie nabyła go jeszcze do tej chwili przez zasiedzenie, może żądać stwierdzenia zasiedzenia na swoją rzecz w takiej części w jakiej dziedziczy, doliczając okres posiadania spadkodawcy”); postanowienie SN z 7.05.1986 r., III CRN 60/86, OSNCP 1987, nr 9, poz. 138; postanowienie SN z 13.07.1993 r., II CRN 90/93, Lex nr 164845; postanowienie SN z 28.01.2009 r., IV CSK 341/08 Lex nr 511006.

⁵⁴ Zob. postanowienie SN z 13.07.1993 r., II CRN 90/93 i postanowienie SN z 11.04.2008 r., II CSK 626/07, Lex nr 515704.

spadkobierców, co wymagałoby jednak jawnej manifestacji takiego zamiaru, względnie rzecz została porzucona przez pozostałych spadkobierców, o tyle termin zasiedzenia całej rzeczy należałoby liczyć najwcześniej od chwili otwarcia spadku, gdyż wówczas art. 176 § 1 w zw. z § 2 k.c. nie miałyby zastosowania⁵⁵. Spadkobierca osoby, która uzyskała posiadanie nieruchomości, lecz do chwili śmierci nie nabyła jej przez zasiedzenie, może dlatego żądać stwierdzenia zasiedzenia na swoją rzecz z zaliczeniem okresu posiadania spadkodawcy w takiej części w jakiej dziedziczy. Należy przy tym mieć na względzie zakres zaliczalnego posiadania oraz prawo spadkowe obowiązujące w miejscu i czasie otwarcia spadku⁵⁶.

Już przed laty J.S. Piątowski był zdania, że zgodnie z ustalonym orzecznictwem, jeżeli jest kilku spadkobierców, czas posiadania rzeczy przez spadkodawcę podlega zaliczeniu na rzecz każdego z nich w takim tylko zakresie, jaki odpowiada jego udziałowi w spadku. Tak np. spadkobierca, którego udział w spadku wynosi jedną ósmą, może z doliczeniem czasu posiadania przez spadkodawcę nabyć przez zasiedzenie tylko taki sam udział w prawie własności nieruchomości, gdyby zaś spadkobierca ten po otwarciu spadku stał się wyłącznym posiadaczem samoistnym nieruchomości, termin nabycia przez zasiedzenie pozostałych udziałów biegnie dla niego dopiero od chwili objęcia nieruchomości w posiadanie⁵⁷. Odwoływał się on do orzeczeń Sądu Najwyższego z 14.04.1949 r., C 319/49, i z 18.04.1959 r., IV CR 316/59, w których wyrażono właśnie takie stanowisko. Wprawdzie wydane zostały one na gruncie art. 57 § 1 dekretu z dnia 11 października 1946 r. – Prawo rzeczowe⁵⁸, ale nie straciły one na aktualności po wejściu w życie kodeksu cywilnego z uwagi na zasadniczą tożsamość stanu prawnego⁵⁹.

⁵⁵ Tak też SN w postanowieniu z 26.04.2013 r., II CSK 445/12, Lex nr 1347836.

⁵⁶ Zob. np. uchwała SN z 26.01.1968 r., III CZP 100/67, OSNCP 1968, nr 8-9, poz. 134 oraz postanowienia SN z 29.04.1987 r., III CRN 96/87, OSNCP 1988, nr 11, poz. 157 i z 13.07.1993 r., II CRN 90/93, Lex nr 164845.

⁵⁷ Zob. J.S. Piątowski, [w:] *System...*, s. 327, przypis nr 64. Tak też J. Majorowicz, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, Z. Resich (red.), Warszawa 1972, s. 480; J. Winiarz, [w:] *Kodeks cywilny z komentarzem*, J. Winiarz (red.), Warszawa 1980, s. 155; S. Rudnicki, *Komentarz...*, s. 203, a aktualnie np. K. Gołębiowski, komentarz do art. 176, nb 2, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Warszawa 2018.

⁵⁸ Przepis art. 57 § 1 tego dekretu miał następujące brzmienie: „Jeżeli podczas biegu zasiedzenia nastąpiło przeniesienie posiadania, posiadacz może przy obliczaniu terminu zasiedzenia doliczyć posiadanie swego poprzednika. Jednakże gdyby posiadanie poprzednika było uzyskane w złej wierze, liczy się ono tylko w przypadku, gdy łącznie z posiadaniem nabywcy trwało przez okres czasu wyłączający zarzut złej wiary”. Na jego tle nie budziło jednak wątpliwości, że wyrażona w nim zasada *accessio possessionis* miała zastosowanie także w stosunku do rzeczy, które były w posiadaniu spadkodawcy.

⁵⁹ Innego zdania był S. Kołodziejski, który uważał, że redakcja artykułu 176 § 1 i 2 k.c. różni się w sposób zasadniczy od redakcji art. 57 § 1 i 2 dawnego prawa rzeczowego (zob. tenże, *Dziedziczenie...*, s. 60).

Jeśli spadek dziedziczny więcej niż jeden spadkobierca, do wspólności majątku spadkowego stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych z zachowaniem przepisów Tytułu VIII Księgi IV kodeksu cywilnego (art. 195 i n. w zw. z art. 1035 k.c.). Odpowiednie stosowanie tych przepisów do wspólności spadku wynika z faktu, że przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych regulują współwłasność rzeczy (wspólność prawa własności), natomiast majątek spadkowy stanowią nie tylko rzeczy (ich własność), lecz także inne prawa rzeczowe oraz wierzytelności i inne prawa majątkowe. W jego skład wchodzi również posiadanie. Spadkobiercy nie tylko stają się podmiotem praw podmiotowych wchodzących w skład spadku, lecz także wstępują w sytuację prawną spadkodawcy, dlatego też w stosunku do nich biegną terminy przedawniania i terminy zawite, ale także terminy zasiedzenia, które rozpoczęły swój bieg za życia spadkodawcy⁶⁰. Oznaczać to musi, że zasada *accessio possessionis*, wyrażona w art. 176 k.c., znajduje zastosowanie jedynie i wyłącznie na korzyść wszystkich spadkobierców wwiązanych w prawa spadku. Przeciwnie stanowisko byłoby nie do pogodzenia z art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP, który stanowi, że każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia (ust. 1). Własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej (ust. 2). W przeciwnym wypadku jeden ze współspadkobierców, tylko dlatego, że z chwilą otwarcia spadku objął rzecz w wyłączne samoistne posiadanie, mógłby pozbawić pozostałych współspadkobierców możliwości nabycia przez zasiedzenie – przy zastosowaniu zasady *accessio possessionis* – udziału we współwłasności rzeczy, co do której posiadanie do chwili śmierci przysługiwało spadkodawcy i które następnie weszło w skład spadku po nim.

Nie zasługuje na aprobatę odmienne zapatrywanie wyrażone w tej kwestii przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z 6.11.2009 r., I CSK 114/09⁶¹. Uznano w nim nieprawidłowo, że w sytuacji, gdy samoistnym posiadaczem nieruchomości jest tylko jeden ze spadkobierców, tylko on może doliczyć do okresu posiadania potrzebnego do nabycia własności tej nieruchomości przez zasiedzenie czas w jakim, posiadał ją jego spadkodawca. Oceny możliwości zaliczenia okresu posiadania nieruchomości przez spadkodawcę dokonuje się samodzielnie na tle art. 172 § 2 k.c. Przepis ten nie stwarza żadnych podstaw do tego, aby w sytuacji, gdy tylko jeden spadkobierca samoistnie posiada nieruchomość, brać pod uwagę także innych spadkobierców lub aby na możliwość nabycia takiej nieruchomości miał wpływ udział, w jakim samoistny posiadacz dziedziczył po spadkodawcy, którego okres

⁶⁰ Zob. np. E. Skowrońska-Bocian, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2011, s. 30.

⁶¹ Lex nr 1413472.

posiadania nieruchomości chce doliczyć do okresu, przez jaki sam tę nieruchomość posiadał. Błędnie przyjęto też w nim, że z art. 176 § 2 k.c. nie wynika to, aby doliczanie posiadania miało następować tylko w takim zakresie, w jakim samoistny posiadacz dziedziczy po spadkodawcy. Potrzeba ustalania udziału w dziedziczeniu po spadkodawcy pojawić się może tylko wtedy, gdy nieruchomością, w stosunku do której biegnie termin zasiedzenia, włada faktycznie dwóch lub więcej spadkobierców. Tylko w takiej sytuacji należy ustalić, który spadkobierca i w jakiej części może nabyć własności przedmiotowej nieruchomości.

KONKLUZJA

Rekapitulując, zasada *accessio possessionis*, wyrażona w art. 176 § 2 k.c., znajduje zastosowanie jedynie i wyłącznie na korzyść wszystkich spadkobierców wwiązanych w prawa spadku. Wynika to z następstwa (sukcesji) w posiadaniu (ciągłości w nim). Zasada ta nie może być dlatego stosowana na korzyść wyłącznie jednego lub kilku z nich z nich, którzy posiadają nieruchomość we własnym imieniu. W takim przypadku bieg terminu zasiedzenia rozpoczynałby się dopiero z chwilą otwarcia spadku. Teza glosowanego postanowienia jest dlatego trafna i zasługuje na akceptację. Orzeczenie to wpisuje się w ugruntowaną już linię orzecniczą Sądu Najwyższego, ukształtowaną na gruncie art. 176 § 2 k.c., począwszy od orzeczenia z 14.04.1949 r., C 319/49. Na tym tle jako odosobnione jawi się stanowisko wyrażone w postanowieniu z 6.11.2009 r., I CSK 114/09, które co więcej nie dostarcza żadnych przekonujących argumentów mogących podważyć ustaloną w orzecznictwie Sądu Najwyższego wykładnię art. 176 k.c., do której nawiązano w omówionym judykacie.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

Breyer S., *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 1966 r., III CR 223/66*, „Nowe Prawo” 1968, nr 4.

Czachórski W., [w:] *Zarys prawa rzeczowego*, J. Wasilkowski (red.), Warszawa 1963.

Filipiak T.A., [w:] A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom II. Własność i inne prawa rzeczowe*, Lex 2012.

Gniewek E., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 23 lipca 2008 r., III CZP 68/08*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2010, z. 4.

Gniewek E., *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2018.

Gołaczyński J., [w:] *System prawa prywatnego. Tom 3. Prawo rzeczowe*, E. Gniewek (red.), Warszawa 2013.

Gołębiowski K., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Warszawa 2018.

Gwiazdomorski J., *Prawo spadkowe w zarysie*, Warszawa 1967.

- Gwiazdomorski J., *Prawo spadkowe w zarysie*, Warszawa 1985.
- Ignatowicz J., *Ochrona posiadania*, Warszawa 1963.
- Ignatowicz J., *Prawo rzeczowe*, Warszawa 1998.
- Kępiński J., [w:] *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz. Art. 1-449¹¹*, M. Gutowski (red.), Warszawa 2016.
- Kołodziejski S., *Istota, treść i rodzaje posiadania*, „Palestra” 1966, nr 10.
- Kołodziejski S., *Dziedziczenie posiadania*, „Palestra” 1969, nr 6.
- Księżak P., *Prawo spadkowe*, Warszawa 2017.
- Kunicki A., *Zewnętrzna i wewnętrzna istota posiadania w prawie polskim*, „Rocznik Nauk Społecznych Towarzystwa Naukowego KUL”, Lublin 1949.
- Kunicki A., *Dziedziczenie posiadania*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1961, nr 1.
- Kunicki A., [w:] *System prawa cywilnego. Tom II. Własność i inne prawa rzeczowe*, J. Ignatowicz (red.), Ossolineum 1976.
- Majorowicz J., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, Z. Resich (red.), Warszawa 1972.
- Marowski J., *Recenzja pracy R. Moszyńskiego „Zasiedzenie i rozgraniczenie”*, „Państwo i Prawo” 1959, nr 7.
- Morek R., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Przepisy wprowadzające. Część ogólna. Własność i inne prawa rzeczowe*, K. Osajda (red.), Warszawa 2013.
- Moszyński R., *Zasiedzenie i rozgraniczenie*, Warszawa 1959.
- Mysiak P., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, M. Załucki (red.), Warszawa 2020.
- Niedośpiał M., *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 1999 r.*, I CKU 105/98, „Monitor Prawniczy” 2001, nr 6.
- Nowakowski Z.K., *Prawo rzeczowe. Zarys wykładu*, Warszawa 1980.
- Ohanowicz A., *Recenzja książki Andrzeja Stelmachowskiego: „Istota i funkcja posiadania”*, „Nowe Prawo” 1958, nr 5.
- Piątowski J.S., *Posiadanie jako przedmiot dziedziczenia*, „Studia Prawno-Ekonomiczne”, Łódź 1969, nr 3.
- Piątowski J.S., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1968r.*, I CR 247/68, „Nowe Prawo” 1970, nr 6.
- Piątowski J.S., [w:] *System prawa cywilnego. Tom II. Prawo własności i inne prawa rzeczowe*, J. Ignatowicz (red.), Ossolineum 1976.
- Piątowski J.S., [w:] *System prawa cywilnego. Tom IV. Prawo spadkowe*, J.S. Piątowski (red.), Ossolineum 1986.
- Piątowski J.S., Kordasiewicz B., *Prawo spadkowe. Zarys wykładu*, Warszawa 2011.
- Rudnicki S., *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 2001.
- Skowrońska-Bocian E., Wierciński J., [w:] *Kodeks cywilny. T. I. Komentarz. Art. 1-449¹⁰*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2020.
- Skřętowicz E., *O dziedziczeniu posiadania*, „Nowe Prawo” 1962, nr 9.
- Stawicka E., *Zasiedzenie prawa do gruntu przez osobę uważającą się za użytkownika wieczystego. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 23 lipca 2008 r.*, III CZP 68/08, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 14.
- Stelmachowski A., *Istota i funkcja posiadania*, Warszawa 1958.
- Stelmachowski A., *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1958 r.*, I CO 3/58, „Państwo i Prawo” 1960, z. 4-5.
- Szaciński M., *Dziedziczenie posiadania*, „Nowe Prawo” 1966, nr 7-8.
- Szpunar A., Wanatowska W., *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Nowe Prawo” 1970, nr 6.
- Winiarz J., [w:] *Kodeks cywilny z komentarzem*, pod red. J. Winiarza, Warszawa 1980.
- Witczak H., Kawalko A., *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2009.
- Witczak H., Kawalko A., [w:] *System prawa prywatnego. Tom 10. Prawo spadkowe*, B. Kordasiewicz (red.), Warszawa 2015.

O accessio possessionis z art. 176 § 2 k.c. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego...

Wójcik S., *Czy posiadanie jest dziedziczne*, [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej K. Przybyłowskiego*, W. Osuchowski, M. Sośniak, B. Walaszek (red.), Kraków-Warszawa 1964.

Wójcik S., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1968 r., I CR 247/68*, „Państwo i Prawo” 1970, nr 7.

Zoll F., *Posiadanie w przyszłym kodeksie cywilnym polskim*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, Kraków 1930.

Zoll F., Szpunar A., *Prawo cywilne w zarysie*, t. II, z. 1, Kraków 1947.

Zoll F., *Prawo cywilne*, Poznań 1931.

Akty normatywne

Dekret z dnia 8 października 1946 r. – Prawo spadkowe (Dz. U. z 1946 r. Nr 60, poz. 328).

Dekret z dnia 11 października 1946 r. – Prawo rzeczowe (Dz. U. z 1946 r. Nr 57, poz. 319).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740).

Orzecznictwo

Uchwała składu siedmiu sędziów SN z 22.04.1950 r., C 1864/49, OSNC 1950, nr 1, poz. 3.

Uchwała SN z 26.01.1968 r., III CZP 100/67, OSNCP 1968, nr 8-9, poz. 134.

Uchwała całej Izby Cywilnej SN z 15.12.1969 r., III CZP 12/69 – Wytoczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawach o dział spadku obejmującego gospodarstwo rolne, OSNCP 1970, poz. 39.

Uchwała SN z 23.07.2008 r., III CZP 68/08, OSNC 2009, nr 7-8, poz. 109.

Uchwała SN z 26.01.1968 r., III CZP 100/67, OSNCP 1968, nr 8-9, poz. 134.

Wyrok SN z 20.05.1968 r., I CR 247/68, OSNCP 1969, nr 11, poz. 198.

Wyrok SN z 6.03.1981 r., III CRN 25/81, Lex nr 503229.

Wyrok SN z 2.02.2017 r., I CSK 260/16, Lex nr 2271469.

Orzeczenie SN z 14.04.1949 r., C 319/49, Lex nr 1634701.

Orzeczenie SN z 26.03.1958 r., I CO 3/58, OSNCK 1959, nr 4, poz. 160.

Orzeczenie SN z 18.04.1959 r., IV CR 316/59, Lex nr 1634572.

Postanowienie SN z 25.04.1974 r., III CRN 69/74, Lex nr 7475.

Postanowienie SN z 10.05.1966 r., III CR 78/66, OSNC 1967, nr 5, poz. 83.

Postanowienie SN z 3.11.1966 r., III CR 223/66, OSNCP 1967, nr 5, poz. 91.

Postanowienie SN z 25.11.1966 r., III CR 289/66, OSNCP 1967, nr 7-8, poz. 137.

Postanowienie SN z 7.05.1986 r., III CRN 60/86, OSNCP 1987, nr 9, poz. 138.

Postanowienie SN z 29.04.1987 r., III CRN 96/87, OSNCP 1988, nr 11, poz. 157.

Postanowienie SN z 13.07.1993 r., II CRN 90/93, Lex nr 164845.

Postanowienie SN z 28.04.1999 r., I CKU 105/98, OSNC 1999, nr 11, poz. 197.

Postanowienie SN z 11.04.2008r., II CSK 626/07, Lex nr 515704.

Postanowienie SN z 14.01.2009 r., IV CSK 367/08, Lex nr 487531.

Postanowienie SN z 28.01.2009 r., IV CSK 341/08, Lex nr 511006.

Postanowienie SN z 6.11.2009r., I CSK 114/09, Lex nr 1413472.

Postanowienie SN z 15.04.2010 r., II CSK 538/09, Lex nr 1360211.

Postanowienie SN z 17.12.2010 r., III CZP 108/10, Lex nr 688690.

Postanowienie SN z 23.01.2013 r., I CSK 256/12, Lex nr 1294472.

Postanowienie SN z 26.04.2013 r., II CSK 445/12, Lex nr 1347836.

Postanowienie SN z 7.09.2016 r., IV CSK 691/15, Lex nr 2124047.

Postanowienie SN z 14.06.2019 r., III CSK 126/17, OSNC – ZD 2020, nr D, poz. 63.

About *accessio possessionis* from Art. 176 § 2 of the Civil Code Gloss to the decision of the Supreme Court of June 14, 2019, III CSK 126/17

SUMMARY

In the gloss to the decision of 14 June 2019, III CSK 126/17, the opinion expressed therein was approved according to which the provision of Art. 176 § 2 of the Civil Code applies to the benefit of all heirs and it does not apply to an heir who holds the property solely on its own behalf, with no other heirs possessing possession. As the jurisprudence of common courts of law does not fully understand the *accessio possessionis* from Art. 176 of the Civil Code, the ruling in question – contributing to the ordering of the juridical matter in this respect – appears to be valuable and valuable.

Keywords: inheritance, possession, possession inheritance, *accessio possessionis*